

# Epistemológia cností a hodnota poznania

Mgr. Martin Nuhlíček, PhD.

Olomoucké filozofické dny

26. 9. 2019

# Obsah

- 1. Úvod: a) Problém hodnoty poznania  
b) Epistemológia cností
- 2. Riešenie problému hodnoty poznania z pozície epistemológie cností
- 3. Námietky proti riešeniu:  
a) prípad Henryho a stodoly (A. Goldman)  
b) prípad Morrisa v Chicagu (J. Lackey)
- 4. Diskusia a zhodnotenie teoretických alternatív

# Problém hodnoty poznania

- *Prečo / na základe čoho je poznanie hodnotné?*
- Najzákladnejší tvar: Prečo je poznanie hodnotnejšie ako pravdivá mienka / pravdivé presvedčenie?
- Zovšeobecnený tvar: Prečo je poznanie hodnotnejšie ako akákoľvek neúplná podmnožina jeho zložiek?
- Poznámka: Treba rozlišovať otázku *povahy poznania* (čo je poznanie, ako ho definovať?) a otázku *hodnoty poznania* (prečo je poznanie hodnotné?)
- Dobrá teória poznania by mala vysvetliť obidve otázky

# Epistemológia cností

- V najširšom zmysle je to prístup, ktorý chápe poznanie ako úspešné dosahovanie pravdy pomocou uplatnenia kognitívnych/intelektuálnych cností
- Primárnym predmetom epistemickej evaluácie sú aktéri poznávania a ich kognitívne konanie
- Kľúčový prvok tvorí *kauzálna závislosť* pravdivého presvedčenia od uplatnenia kognitívnych cností
- Poznanie:
  - nie je len uplatnenie cností *a* dosiahnutie pravdy
  - je to dosiahnutie pravdy *skrze* uplatnenie cností

# Kognitívny úspech

- Centrálny termín epistemológie cností: označuje stav, kedy je aktuálne dosiahnutá pravda prostredníctvom uplatnenia relevantných kognitívnych cností
- V rôznych teóriách je explikovaný rôznymi spôsobmi (primárny kredit, kognitívny charakter a pod.)
- Kognitívny úspech sa považuje za *hodnotný stav* = tvorí exemplárny prípad, kedy sa autentické kognitívne úsilie stretáva s pozitívnym epistemickým výsledkom
- Predstavuje „vzor“ hodnoty, ktorú je možné dosiahnuť v oblasti kognitívnych výkonov

# Hodnota poznania v epist. cností

- Viacerí autori v rámci epistemológie cností (J. Greco) stotožňujú poznanie s kognitívnym úspechom
- Jednoduché vysvetlenie hodnoty poznania:  
P1: Kognitívny úspech je hodnotný.  
P2: Poznanie je kognitívnym úspechom.  
Z: *Poznanie je hodnotné.*
- Odpoveď na všeobecnú otázku: Poznanie je hodnotnejšie ako každá neúplná množina jeho zložiek – kľúčový prvok tvoria *vzťahy* medzi zložkami

# Protipríklad č. 1: Henry a stodola

- Henry prechádza cez lokalitu, v ktorej sú makety stodôl, navonok nerozoznatel'né od pravých stodôl
- Náhodou zastane pred jedinou pravou stodolou a utvorí si presvedčenie „Predo mnou je stodola“
- Z hľadiska epistemológie cností Henry dosiahol jasný *kognitívny úspech*: správne uplatnil kognitívne cnosti a vďaka nim dosiahol pravdivý výsledok
- Henry však nemá *poznanie*, lebo jeho presvedčenie je pravdivé iba náhodou = nezlučiteľné s poznáním
- Záver: *Nie každý kognitívny úspech je poznáním*

## Protipríklad č. 2: Morris v Chicagu

- Morris pricestuje do Chicaga, v ktorom nikdy predtým nebol a nevie nájsť cestu do svojho hotela
- Opýta sa na cestu okoloidúceho, ktorý mu ju správne poradí a Morris úspešne dorazí do hotela
- Morris získal *poznanie* na základe správneho svedectva druhej osoby (sociálny zdroj poznania)
- Podľa epistemológie cností však nedosiahol *kognitívny úspech*, pretože pravdivé presvedčenie nie je výsledkom Morrisových vlastných kognitívnych cností
- Záver: *Nie každé poznanie je kognitívnym úspechom*



# Teoretické alternatívy

- Spochybnenie vysvetlenia hodnoty poznania:

P1: Kognitívny úspech je hodnotný.

*non-P2*: Poznanie *nie je* kognitívnym úspechom:

a) nie každý kog. úspech je poznaním

b) nie každé poznanie je kog. úspechom

*non-Z*: Poznanie *nie je* hodnotné (na základe hodnoty kognitívnych úspechov).

- Reakcie: 1. *odmietnutie* protipríkladov a revízia P2  
2. *uznanie* protipríkladov a záveru *non-Z*

## Ad: Henry a stodola

- Protipríklad platí len za predpokladu *internalistického* chápania poznania = podmienkou poznania je interné zdôvodnenie subjektu
- Henry z internej perspektívy nemohol rozlíšiť náhodnú pravdivosť svojho presvedčenia  $\neq$  poznanie
- Z *externalistického* hľadiska však Henry mohol *vedieť*, že pred ním je stodola = vyžaduje len faktickú správnosť kog. procesu aj bez interného zdôvodnenia
- *Poučenie*: Epistemológia cností sa vyhne protipríkladu, ak opustí koncept interného zdôvodnenia

## Ad: Morris v Chicagu

- Môžeme tvrdiť, že aj pri poznatkoch zo svedectva podávame určitý kognitívny výkon – hodnotíme osobu, okolnosti, pravdepodobnosť informácie a pod.
- Lenže Morrisovi nepatrí *primárny kredit* za správnosť informácie (nie je s ňou v kauzálnom vzťahu)
- Pre epistemológiu cností je svedectvo *problematické*
- Iné riešenie: informácie zo svedectva *vylúčiť* z poznania (budú to napr. čiastočne zdôvodnené presvedčenia)
- Neintuitívny dôsledok: mnoho informácií „z druhej ruky“ (škola, knihy, médiá, internet) by sme *nevedeli*

# Od poznania k porozumeniu

- Ak dané protipríklady uznáme, tak vysvetlenie hodnoty poznania z pozície epistemológie cností nie je adekvátne = platí záver *non-Z*
- Niektorí uvažujú, že kognitívny úspech sa asociuje skôr so stavom *porozumenia* (J. Kvanvig, D. Pritchard) a že hodnota poznania je len falošná analógia
- Problém: Epistemológia cností potom *nie je o poznaní* – ak sa kognitívny úspech asociuje s porozumením, tak nevysvetľuje ani povahu poznania
- Epistemológia cností stráca charakter teórie poznania

# Záver

- Pokiaľ je cieľom epistemológie cností hovoriť o *poznanií* (t. j. vysvetľovať povahu a hodnotu poznania), tak musí vyriešiť najmä traktovanie poznania zo svedectva
- Alternatívou je zameranie epistemológie cností na širšie súvislosti a fungovanie ľudských *kognitívnych úspechov* – ale s možným odsunutím otázok poznania
- Také skúmanie by snád' umožňovalo aspoň rozvíjanie „negatívnej“ epistemológie poznania

ĎAKUJEM ZA POZORNOSŤ!

# Literatúra

- GOLDMAN, A. (1976): Discrimination and Perceptual Knowledge. *The Journal of Philosophy*, 73 (20), 771–791.
- GRECO, J. (2009): The Value Problem. Appendix B. In: A. Haddock – A. Millar – D. Pritchard (eds.): *Epistemic Value*. Oxford: Oxford University Press, 313–321.
- KVANVIG, J. L. (2003): *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LACKEY, J. (2007): Why We Don't Deserve Credit for Everything We Know. *Synthese*, 158 (3), 345–361.
- PRITCHARD, D. (2012): Knowledge and Understanding. In: D. Pritchard – A. Millar – A. Haddock (eds.): *The Nature and Value of Knowledge. Three Investigations*. Oxford: Oxford University Press, 3–88.